

jeden z vhodných příkladů konkrétní sociologické analýzy způsobu života v socialistické společnosti.

Práce A. V. Něcenka se jednoznačně řadí do rámce problematiky *socialistického způsobu života* jak okruhem řešených problémů, tak i optikou jejich zpracování. V rámci široce pojaté struktury předmětu studia je možno ji považovat za *monotematickou studii*. Autor směřuje od *ekonomických a sociálně třídních determinant volného času přes sociální a demografické podmínky*, za nichž je utvářen jeho obsah, až k celé bohatosti *projevů* způsobu života ve volném čase.

Studie přináší množství empirického materiálu, na mnoha místech autor podává zcela konkrétními *výsledky výzkumu*. Vlastní význam práce je však zejména ve způsobu výpovědi o volném čase jako o jedné z *komponent socialistického způsobu života*. Autor užívá *strukturu času jako nástroj zkoumání socialistického způsobu života* a zároveň *způsob života jako optiku zkoumání volného času*. Výsledkem přístupu je relativně úzký, avšak *kvalitativně nový* pohled na problematiku socialistického životního způsobu.

Hynek Jeřábek

Wesołowski W., Teoria — badania — praktyka. Z problematyki struktury klasowej (Teorie — výzkum — praxe. Z problematyki třídní struktury)

Warszawa, Książka i Wiedza 1975, 316 s.

Současný stav a rozvoj výzkumu a teorie problematiky třídní struktury, tak jak je rozpracována v současné polské marxistické sociologii, zachycuje sborník statí (některé byly již dříve publikované v polském odborném tisku) Włodzimierze Wesołowského, který si klade za cíl ukázat, jak důležité je propojení teorie s empirickým výzkumem a společenskou praxí. Sborník není systematickým a teoretickým výkladem spojení těchto tří velkých oblastí jevů, je zaměřen především na tyto tematické okruhy:

1. vztah mezi marxistickou teorií tříd a empirickým výzkumem struktury socialistické společnosti,
2. vztah výzkumu této struktury a potřeb jejího praktického přetváření.

Sborník je členěn do tří, vzájemně na sebe navazujících dílů o jedenácti kapitolách. V prvním díle, *Marxistické teorie a socialistická praxe*, věnuje Wesołowski pozornost plánování a prognózování změn společenské struktury v Polsku (první a druhá kapitola). Hovoří o nutnosti komplexního plánování společenských změn, které je nutné rozvíjet jak prakticky, tak i teoreticky. V rámci tohoto komplexního plánování je nutné plánovat například i procesy změn třídní struktury a sociálních vrstev.

Plánování tohoto druhu procesů není vzhledem k jejich složitosti a víceetapovosti jednoduché. Dosavadní zkušenosti socialistických zemí ukazují, že metodologie a praktické plánování probíhá stupňovitě a vždy se posouvá na vyšší úroveň: postihuje větší šíři jevů a větší hloubku jejich struktury.

Základem pránů a prognóz musí být marxistický model celospolečenského přetváření socialistické společnosti, obsahující podmodel změn třídní struktury. V této souvislosti nazývá zcela správně Wesołowski Marxe prvním, novodobým futurologem, protože vědeckým způsobem konstruoval prognózy budoucího společenského rozvoje.

Socialistický společenský systém, v němž je stále více jevů plánováno, otevírá nesporně širší prostor pro prognózování, a to na vyšší úrovni, než je to možné v kapitalistické společnosti.

První díl sborníku vyúsťuje v kapitolu věnovanou zmenšování společenských nerovností a rozpornosti vlastností společenského statusu.

Druhý díl, nazvaný *O strukturálním charakteru společenského vědomí tříd*, je rozdělen do čtyř kapitol, které jsou orientovány na oblast sociologických výzkumů. První kapitola, *Výzkum společenského vědomí tříd*, je věnována několika vybraným otázkám souvisejícím s empirickými výzkumy třídního vědomí. V kontextu teoretického rozpracování problematiky třídního boje byla formulována řada tezí týkajících se vědomí. Z toho důvodu je třeba, aby empirické výzkumy byly podloženy komplexním projektem, který by umožňoval odhalit obsah myšlení, aspirace a postoje dělnické třídy, rolnictva i inteligence a rovněž objasnit obsah a podstatu nejdůležitějších společensko-profesionálních kategorií. Autor správně zdůrazňuje, že jen nové teoretické výzkumy mohou vytvořit obecný rámec empirických výzkumů, rámec odpovídající určitým konkrétním podmínkám socialistické společnosti.

V druhé kapitole, *Prestiž povolání — systém hodnot — sociální rozvrstvení*, hodnotí Wesołowski prestiž povolání jako „subjektivně objektivní“ jev, který je závislý na dvou aspektech:

1. na objektivních společenských vlastnostech, jimiž jsou charakterizováni pracovníci jednotlivých profesí;
2. na ideologii a systému hodnot uznávaných v dané společnosti; systém hodnot rozhoduje o tom, jaké objektivní vlastnosti jsou brány v úvahu při hodnocení prestiže a jaký je směr těchto hodnocení.

Své závěry vyvozuje autor z četných výzkumů realizovaných v Polsku. Porovnává hierarchii prestiže povolání a postavení v Polsku s obdobnou hierarchií v kapitalistických zemích, a to pomocí koeficientu korelace. Kómparace jasně hovoří o rozdílnosti hierarchie této prestiže, zejména prestiže dělnických povolání. Četné výsledky výzkumů polských sociologů ukazují, že kvalifikovaní dělníci mají v Polsku větší prestiž než v kterékoli kapitalistické zemi.

Další kapitola je věnována významu etických, praxeologických a společenských hodnot. Z hodnot „etických“ je zmíněna především uctivost a skromnost; ze „společenských“ hodnot – schopnost soužití s jinými, společenská angažovanost a schopnost řízení, z „praxeologických“ hodnot – důkladnost, uvážlivost a nápaditost.

Poslední kapitola druhého dílu, *Dělníci o své práci a svých závodech*, je velmi rozsáhlá. Wesołowski zde interpretuje výsledky výzkumů, které byly realizovány polskými sociology mezi dělníky patnácti velkých průmyslových podniků. Výzkumy podávají informaci o nejdůležitějších obecných záležitostech spojených s funkcí podniku a prací dělníků. Při jejich hodnocení se autor orientuje zejména na:

1. vlastní obsah otázek a odpovědí (jsou zde shromážděny názory dělníků na funkci podniku, jejichž znalost může mít praktický význam);
2. rozdíly mezi názory dělníků různých průmyslových odvětví.

Z našeho hlediska je zvláště zajímavý třetí díl sborníku, který má název *Některé aspekty postavení a úlohy dělnické třídy*. Úvodní kapitola se zabývá rozvojovými perspektivami polské dělnické třídy, která vstupuje do nové etapy. Je to na jedné straně etapa dozrávání po období velmi rychlého a bouřlivého kvantitativního rozvoje, způsobeného intenzivní industrializací a na druhé straně je to přípravná fáze ke kvalitativně nové etapě, v níž budou problémy technicko-kulturní úrovně a politické aktivity dělnické třídy stále aktuálnější.

Další kapitola se zabývá úlohou dělnické třídy a jejími novými aspekty. Wesołowski se v této souvislosti vrací k prosincové krizi v PSDS, která byla překonána díky seriózní analýze jejích příčin. Působilo zde mimo jiné nepřiměřené hodnocení postojů, požadavků a vědomí dělnické třídy, což opět potvrzuje naléhavost výzkumů v této oblasti.

Kapitola *Mladé pokolení dělníků* je orientována na tyto klíčové body:

1. perspektivu potenciálu, který mladí dělníci představují a který by měl být pokud možno co nejefektivněji využit v procesu vývoje společnosti;
2. perspektivu úkolů, které může realizovat společnost vůbec a mladí dělníci zvláště v období nejbližších dvaceti let.

Závěrečná kapitola sborníku se zabývá výzkumem strukturních změn socialistické společnosti. Autor jimi rozumí komplexní změny společenských vztahů – hlavně kvalitativní změny typu výrobních vztahů. Zajímavé jsou zejména jeho úvahy o budoucnosti těchto strukturních změn, a to i přesto, že se zatím často pohybují v abstraktní rovině.

Všechna témata sborníku jsou věcně podložena. Je zde řada nových vědeckých úvah. Wesołowski se soustřeďuje na otázky dělnické třídy, diskutuje zcela otevřeně o jejích problémech a nikdy neopomíná důležitý fakt, že tato třída je základní silou socialistické společnosti nejen z hlediska svého postavení, ale i z hlediska úlohy a funkce, kterou musí v této společnosti plnit. Autor se proto nutně opírá o údaje získané z empirických výzkumů. Jejich význam může být však potvrzen pouze dalším rozvíjením marxistické teorie a socialistické praxe. Wesołowski kriticky hodnotí výzkum společenského vědomí tříd, zejména malou pozornost, která mu dosud byla věnována. Nevyhýbá se ani kritice buržoazních sociologických přístupů k otázce společenského vědomí tříd. Kritizuje především teoretické koncepce anglického sociologa W. G. Runcimana.

Recenzovaný sborník přináší mnoho zajímavých a podnětných námětů z oblasti sociálně třídní struktury, jejího marxisticko-leninského výzkumu, teorie i praxe. Autor je předním polským marxistickým sociologem, který se danou problematikou zabývá již řadu let. Všechny jeho práce jsou podloženy seriózním a teoreticky fundovaným marxistickým přístupem. Sborník poslouží zcela jistě všem, kteří se obecně metodologickými a teoretickými problémy sociálně třídní struktury společnosti zabývají v takovém pojetí, které Wesołowski prezentuje.

Rostislav Hába